

Mācīšanās traucējumi. Kā palīdzēt bērnam, kam mācīšanās sagādā grūtības?

Mācīšanās grūtības- izpaužas kā pazeminātas bērna spējas saklausīt, domāt, lasīt, runāt, rakstīt, ievērot pareizrakstību vai izdarīt matemātiskus aprēķinus. Bērns var būt apdāvināts citās jomās, taču sekmes skolā dažos mācību priekšmetos ir viduvējas pamatprasmju apgrūtinātas apguves dēļ. Līdz ar to bērna spējas tiek vērtētas kā vājas un bieži vien neatbilst viņa patiesajām spējām.

Jēdziens „mācīšanās grūtības” bieži tiek lietots kā sinonīms „mācīšanās traucējumiem.” Pasaulē nepastāv vienota mācīšanās traucējumu definīcija.

Bērni ar mācīšanās traucējumiem sastāda apmēram desmito daļu no visa skolēnu kopskaita, un ļoti bieži tradicionālajā mācīšanas procesā viņi jūtas kā zaudētāji. Šie bērni nereti paliek uz atkārtotu gadu tajā pašā klasē, un nemaz nerunājot par zaudētajām iespējām realizēt kādu no savām unikālajām spējām un talantiem.

Bērnam, kam ir mācīšanās traucējumi, palīdzība nepieciešama visus skolas gadus, bet, jo agrāk tā tiek sniegta, jo mazāk satraukuma viņam un apkārtējiem, mazāk „robu” skolēna zināšanās. Kādi ir iespējamie risinājumi? Pats pirmais, un būtiskākais ir pieņemt, ka jūsu atvasei **ir** mācīšanās traucējumi, tiešām no sirds pacensties iejusties sava bērna ādā. Lai saprastu problēmas nopietnību, spētu bērnam palīdzēt mācīties un celt pašapziņu, bez kautrēšanās jālūdz palīdzība pedagogiem, psihologiem, un visiem kopā jādarbojas bērna labā.

Mācīšanās traucējumi saistīti ar uztveres traucējumiem, smadzeņu bojājumiem, minimālu smadzeņu disfunkciju, disleksiju, ar attīstību saistītu afāziju (agrīni smagi valodas traucējumi). Izklusās sarežģīti, un tā tas arī ir. Lai arī kura no spējām bērnam būtu traucēta, tā cieši savijas ar pārējām. Izšķirt un diagnosticēt traucējumus un dot ieteikumus var speciālistu komanda, vecāku ziņā – censties laikus pamanīt, ka bērnam mācībās neveicas, un runāt par to ar skolotāju. Vai arī ieklausīties, ja šādas sarunas iniciatore ir skolotāja, psihologs vai speciālais pedagogs.

Kā pamanīt traucējumus?

Bērniem ar mācīšanās traucējumiem parasti rodas grūtības ar uzmanības noturēšanu, vizuālo uztveri, valodas signālu apstrādi un sīko muskuļu koordināciju. Novērst grūtības un to ietekmi uz mācībām var tikai speciālisti, bet pamanīt – arī vecāki.

Mācīšanās grūtības- iespaido arī bērna uzvedību mājās, attiecības ģimenē un ārpus tās. Piemēram, bērns bieži zaudē mantas, piemirst skolas lietas mājās, kavē nodarbības, nespēj veikt sīkus

mājas darbus, nesaprotas ar klasesbiedrus, traucē stundās, neuztver teikto, līdz ar to- neizpilda uzdevumus. *Rezumējot, varētu teikt, ka bērnam nepatīk mācīties, un arī nepadodas.*

Kas izraisa mācīšanās traucējumus?

Fizioloģiski traucējumi – smadzeņu bojājumi, attīstības defekti, līdzsvara traucējumi u.c. Smadzeņu bojājumi, kas rada mācīšanās traucējumus, ir asins izplūdums smadzenēs, smadzeņu audzējs, encefalīts (smadzeņu iekaisums), meningīts (smadzeņu apvalka iekaisums). Smadzeņu attīstības defekti rodas, ja aizkavējas galvas smadzeņu daļas attīstība (piem., ja kreisā sm. puslode ir mazaktīva, bet labā-pārlietu aktīva, rezultātā – bērns ar grūtībām uztvers mutiski uztveramo mācību vielu, grūti atcerēties mācīto un pildīt uzdevumus, kuri balstīti uz loģiku un analīzi. Labās smadzeņu puslodes pārmērīgas aktivitātes dēļ var aizkavēties lasīšanas apguve. Ja aktīvā ir kreisā smadzeņu puslode – var būt grūtības izprast uzdevuma būtību, uzrakstīt loģiski pamatotu tekstu, izteikt spriedumu).

Iedzimtība – ja mācīšanās traucējumi ir bijuši bērna vecākiem, brāļiem, māsām, iespējams, ka arī viņiem tādi būs.

Ja bērna māte grūtniecības laikā ir lietojusi alkoholu, narkotikas, aizliegtus medikamentus, bērnam iespējams domāšanas aizture, uzmanības deficīts, atmiņas traucējumi, kas tiešā veidā var ietekmēt spēju mācīties.

Vide, kurā bērns dzīvo, nosaka mācīšanās traucējumu smagumu. Ja bērns dzīvo sociāli nelabvēlīgā vidē, nesaņem pilnvērtīgu ēdienu, pietiekami daudz uzmanības, mīlestības. Grūtības mācīties var rasties arī tad, kad bērnam daudz tiek dots, bet maz tiek prasīts.

Uzsākot skolas gaitas, bērnam tiek izvirzītas pārlietu augstas prasības. Piemēram., jābūt sociāli aktīvam, prasmīgam, sadarboties ar vienaudžiem, skolotāju. Bērnam jau skolas gaitu sākumā tiek izvirzīta prasība – spēt izlasīt divzīlbīgus, trīszīlbīgus vārdus. Daļa bērnu to var, daļa ne. Viņi pazīst burtus, bet kopā savilkt vēl nevar.

Mācīšanās kvalitāti ietekmē tas, ka lielāko daļu zinību māca plaknē, nevis telpiski, izmantojot sajūtas, priekšmetus, ejot dabā. Ir bērni, kuri spēj saprast vielu, skatoties darba lapā, bet daudziem nepieciešama multisensorā apmācība, kad bērns, piemēram, var apskatīt, paņemt rokā, sataustīt.

Mācību programma jau sākumskolā ir intensīva. Lai saprastu, ko skolotājs no viņa sagaida, bērnam trīs mēnešu laikā jāiemācās lasīt, kā to dara pieaugušie – kodēt un lasīt teikumu ar acīm.

Daudzi to nespēj nevis tāpēc, ka tas nav pa spēkam, bet tāpēc, ka šī prasme jāapgūst pārāk ātri. Ja bērns ir lēnīgs, bet stundās valda tikai vidējs temps un visiem bērniem it kā būtu jātiek līdzī, lēnīgajiem var sākties grūtības sekmīgi mācīties.

Mācīšanās grūtības nereti rodas citu tautību bērniem, kuru vecāki izvēlējušies latviešu plūsmas skolu, cerībā, ka bērns latviešu valodu apgūs mācību procesā. Bērnā, kurš nemācās dzimtajā valodā, bet kādā citā, kuru nezina, veidojas objektīvas mācīšanās grūtības. Mācību valodas apguve bērnam būtu jābūt vismaz gadu pirms skolas gaitas uzsākšanas.

Ja bērns runā atbilstoši vecumam, viņam nav artikulācijas grūtību, un viņš saprot vārdisko informāciju, parasti šķiet, ka viss ir kārtībā. Tomēr, ir specifiskas pazīmes, kas rāda, ka bērnam var rasties grūtības, piemēram, orientēties telpā, pārvaldīt savu ķermeni. Šīs spējas ir nepieciešamas, lai bērns varētu apgūt rakstīšanu un lasīšanu. Arī tas, vai bērns spēj atšķirt labo un kreiso roku, daudziem šķiet nieks, bet ir ļoti svarīgs nosacījums, lai bērns labi spēj apgūt rakstīšanu. Spēja vai nespēja atšķirt labo/kreiso pusi nosaka, kā bērns iekārto savu darba galdu un burtnīcu, kādā virzienā lasīs.

Kādi ir mācīšanās traucējumi?

Vizuālās uztveres traucējumi - veids, kā smadzenes apstrādā un interpretē ar redzi iegūtu informāciju. Skolēniem ar šo traucējumu ir grūtības saprast to, ko viņi redz. Parasti šie traucējumi rodas galvas smadzeņu labās puslodes pavājināto funkciju dēļ. Viena no agrīnām pazīmēm, ko var pamanīt vecāki, ir veids, kā bērns strādā ar puzzle. Jau pirmskolas vecumā par grūtībām liecina tas, ka bērns jauc virzienus, nespēj atpazīt ģeometriskas formas, nespēj tās saskatīt dabā. Trauksmes signāls vecākiem ir, ja bērniem grūtības sagādā iemācīties burtus un to elementus, ja bērns nespēj ar kreiso roku aizskart labo ausi, vai nostāties vietās, kur viņam norāda – aiz galda, pretī durvīm utt.

Lasīšanas grūtības – par tām liecina nespēja ilgākā laika posmā iemācīties atpazīt burtus vizuāli, no burtiem veidot vārdus, no vārdiem frāzes, teikumus. Disleksija jau ir nopietnāks lasīšanas traucējums, jo bērnam grūti aptvert lasīšanas kodu (lasīšana – vārda atkodēšana). Disleksija attīstās, ja bērnam ir bijuši specifiski izrunas traucējumi, kas nav laboti. Pastāv cieša sakarība starp to, kā bērns iemācās runāt, un to, kā viņam sokas ar lasīšanu un rakstīšanu. Starp citu, H.K.Andersens, A.Einšteins, Dž. Kenedijs, B.Geitss un citi slaveni cilvēki disleksijas dēļ lasīt tā arī nekad nav spējuši.

Diskalkūlija – specifiskas matemātikas sfēras apguves grūtības, kas lielā mērā var būt saistītas ar valodas apguves grūtībām.

Sīko kustību traucējumi – bērniem neizdodas rakstīt glīti, burti ir šķībi, greizi, un rakstītais tikpat kā nav salasāms, grūtības sagādā aizsiet kurpju auklas, griezt ar šķērēm, satvert sīkus priekšmetus. Parasti, ja ir sīko kustību traucējumi, lielās kustības nav traucētas – bērns ir veikls sportists. Pētījumi liecina, ka šie traucējumi liecina par nelīdzsvarotu hormonu līmeni (piem., vairogdziedzera traucējumu gadījumā grūtības sagādā rakstīšana ar roku, turklāt, nereti ir arī uzvedības traucējumi).

Uzvedības noturēšanas traucējumi – pamanīt visvieglāk.

Kā palīdzēt bērnam ar mācīšanās traucējumiem?

Ja skolēnam rodas grūtības ar mācību vielas apguvi (pirmkārt, ar lasīšanas apguvi), vispirms jāved pie logopēda, kurš izvērtēs, vai bērnam ir mācīšanās grūtības vai disleksija. Protams, jākonsultējas arī pie **psihologa, kurš izvērtē, vai bērna uzmanība, atmiņa, domāšana, uztvere, darbojas atbilstoši vecumam.** Iespējams, ka nāksies apmeklēt arī neirologu, endokrinologu. Kad noteikta pareiza diagnoze, jāizstrādā individuālais korekcijas plāns.

Ko dod psiholoģiskā palīdzība šāda veida gadījumos? Sākot ar skolēnu darboties citādāk, nepieciešams ilgs laiks, un arī pacietība, jo rezultāti nerodas uz reizes. Mācīšanās traucējumi var būt dažādas smaguma pakāpes, citiem tas traucē ļoti, citiem – mazliet.

Ja ir vizuālās uztveres traucējumi – palīdzība nepieciešama jau sākumskolas gados. Ja grūti atpazīt priekšmetus plaknē, tad tos izgatavo paši vai nopērk veikalā, un māca atpazīt caur sajūtām.

Ja ir lasīšanas grūtības, disleksija, diskalkūlija, nepieciešama skolotāju, vecāku un speciālistu palīdzība, īpaši emocionāls un fizisks atbalsts. Vecākiem jāpieņem bērna citādība, un jāraugās uz to pozitīvi. Bērnam ir jāizstāsta kas tie ir par traucējumiem, un kā ar tiem sadzīvot. Mājās vecākiem ieteicams lasīt kopā ar bērnu skaļā balsī, jo tas palīdz apgūt svešus, grūtus vārdus. Bērniem, kuriem ir disleksija, lasīšana nekļūs par nodarbi, kas sagādās prieku.

Bērniem ar šādu diagnozi pienākas atvieglojumi mācībās – 3.,6.,9. klasē, pārbaudes darbu rakstīt citā telpā ar dubultu laiku.

Ja sīko kustību traucējumi, uzmanības noturēšanas grūtības – jākonsultējas ar ģimenes ārstu.

Prognoze

Mācīšanās traucējumi var būt dažādas pakāpes, citus bērnus tas ļoti traucē, citus-mazliet. Lai kā arī bērnam nepalīdzētu viņa vecāki vai pedagogi, psihologa palīdzība bērnam ar mācīšanās traucējumiem vajadzīga noteikti. Rezultāti, sākot ar skolēnu strādāt citādi, nenāk uzreiz, šādiem bērniem atbalsts nepieciešams visu skolas laiku, bērnu panākumi jāsalīdzina nevis ar pārējiem skolēniem vai vidējo līmeni klases kolektīvā, bet gan ar paša bērna sasniegumiem kādā no iepriekšējiem mācību posmiem.

Velta Daņileviča,

skolas psihologs